

**РОҶҶОИ ТАҲКИМИ
ТАҲАММУЛНОПАЗИРӢ БА
КОРРУПСИЯ ДАР ШАРОИТИ
ТОҶИКИСТОНИ ИМРӢЗА**

Солиев Шарофиддин Холович, номзади илмҳои сиёсӣ, дотсенти кафедраи сиёсатишиносӣи Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес ва сиёсати Тоҷикистон (Тоҷикистон, Хуҷанд)

**ПУТИ УКРЕПЛЕНИЯ
НЕТЕРПИМОСТИ К КОРРУПЦИИ В
ТАДЖИКИСТАНЕ В СОВРЕМЕННЫХ
УСЛОВИЯХ**

Солиев Шарофиддин Холович, канд. полит. наук, доцент каф. политологии Таджикского государственного университета права, бизнеса и политики (Таджикистан, Худжанд)

**THE WAYS OF STRENGTHENING OF
INTOLERANCE TO CORRUPTION UNDER
CONTEMPORARY CONDITIONS OF
TAJIKISTAN**

Soliev Sharofiddin Kholovich, candidate of political sciences, Associate Professor of political science department under the Tajik State University of Law, Business and Politics (Tajikistan, Khujand) **E-MAIL:** sharof55@yahoo.com

Калидвожаҳо: коррупсия, таҳаммулнопазирӣ, муқовимат, ҷомеа, ҷомеаи шахрвандӣ, бовичдонӣ, арзишҳо, масъулиятишиносӣ, рафтор

Роҳҳои таҳким баҳшидани рӯҳияи таҳаммулнопазирӣ ба коррупсия дар шароити Тоҷикистони имрӯза мавриди омӯзиши қарор дода шудаанд. Зикр шудааст, ки бо таҳким баҳшидани таҳаммулнопазирӣ бо коррупсия миёни қишрҳои мухталифи аҳолии кишвар, хусусан ҷавонону наврасон тадриҷан зуҳури амалҳои коррупсионӣ нешигирӣ ва сатҳи он дар ҷомеа паст мегардад. Зарурати дар рӯҳияи оштинопазирӣ бо коррупсия тарбия гардидани насли нави сиёсатмадорон, соҳибкорон, фаъолони ҷомеаи шахрвандӣ ва дар умум шахрвандони кишвар ёдовар шудааст. Дарки васеи мардуми кишвар аз коррупсия ҳамчун зуҳуроти манфӣ, рушди арзишмехварӣ дар кишвар, иродаи мустаҳкам ва фарогири муқовимат бо коррупсия, шаклигири муқовимати мардумӣ бо коррупсия, таҳқиқоти фарогири омилҳои равонии зуҳури амалҳои коррупсионӣ ва тарбияи рӯҳияи масъулиятишиносӣ ҳамчун заминаҳои муҳим барои таҳкими таҳаммулнопазирӣ бо коррупсия шинохта шудаанд. Муаллиф зарур мешуморад, ки эҳтимолияти низоъангези оштинопазирӣ бо коррупсия нешигирӣ ва механизми сулҳомези амалӣ гаитани он дарёфт намуда шавад.

Ключевые слова: коррупция, нетерпимость, сопротивление, общество, гражданское общество, честность, ценности, ответственность, поведение

Исследуются пути укрепления духа нетерпимости к коррупции в современном Таджикистане. Указано, что в связи с усилением нетерпимости к коррупции у различных групп населения, особенно у молодежи и подростков, проявления коррупции будут постепенно уменьшаться, а ее уровень в обществе будет снижаться. Обращено внимание на важность воспитания нового поколения политиков, предпринимателей, общественных деятелей и широкой общественности в духе нетерпимости к коррупции, общественное восприятие коррупции как негативного явления, развитие в стране ценностной ориентации, твердой и всесторонней воли к борьбе с коррупцией, формирование общественного сопротивления коррупции, всестороннее изучение психологических факторов коррупции и культивирование духа ответственности. Все они

считаются важными предпосылками развития нетерпимости к коррупции. Предлагается предотвратить возможность конфликта на базе нетерпимости к коррупции и найти мирный механизм ее реализации.

Key words: *corruption, intolerance, resistance, society, civil society, honesty, values, responsibility, behavior*

This article explores the ways of strengthening the spirit of intolerance towards corruption in contemporary Tajikistan. It is indicated that due to the growing of intolerance to corruption among various groups of the population, especially teenagers and adolescents, emergences of corruption will gradually decrease, and its level in society will be diminishing. The author draws attention to the importance of educating a new generation of politicians, entrepreneurs, civil society activists and the general public in the spirit of intolerance to corruption. Widespread perception of corruption as a negative phenomenon, development of value orientations in the country, firm and comprehensive will to combat versus corruption, formation of public resistance to corruption, comprehensive study of the psychological factors of corruption and cultivation of the spirit of responsibility. All they are considered as important prerequisites for development of intolerance towards corruption. The author considers it necessary to prevent potentialities of a conflict beset with intolerance to corruption and find a peaceful mechanism for its implementation.

Чумхурии Тоҷикистон дар шароити имрӯза бо мушкилоти мухталифе рӯ ба рӯ аст, ки яке аз муҳимтарин ва ҳалталаби онҳоро мавҷудият ва паҳнгаршта будани коррупсия ташкил медиҳад. Чунин ҳадафе дар пеш гузошта шудааст, ки бо ҷалби васеи ҷомеа, ниҳодҳои давлатӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ сатҳи коррупсия дар кишвар коҳиш дода шавад ва ин монанди ҷиддӣ дар роҳи рушди Тоҷикистон тадриҷан рафъ гардад. Ба андешаи мо бо таҳким бахшидани таҳаммулнопазирӣ бо коррупсия миёни кишрҳои мухталифи аҳолии кишвар, хусусан ҷавонону наврасон мо метавонем тадриҷан зуҳури амалҳои коррупсиониро пешгирӣ ва сатҳи онро паст намоем.

Солҳои охир таваҷҷуҳи назарраси муҳаққиқон ба омӯзиши мушкилоти коррупсия равона карда шудааст. Онҳо паҳлӯҳои мухталифи сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, равонӣ, анғезавӣ, иродавӣ ва дигар ҷиҳатҳои масъаларо баррасӣ намуда, кӯшиш бар он доранд, то ҷораҳо ва усулҳои самарабахши ҳалли онро ёбанд. Хусусан ба масъалаи тарбияи рӯҳияи таҳаммулнопазирӣ ҳамчун василаи пешгирӣ ва рафъи мушкилоти коррупсия таваҷҷуҳи махсус дода мешавад. Чунин фарзияҳои ироа карда мешаванд, ки бо тақвият бахшидани муҳити таҳаммулнопазирӣ бо коррупсия заминаи зуҳури ин мушкилот рафъ мегардад ва сатҳи он дар ҷомеа коҳиш пайдо менамояд. Дар ин навиштаи худ мо кӯшиш менамоем, ба бархе ҷиҳатҳои таҳкими таҳаммулнопазирӣ ба коррупсия дар шароити Тоҷикистони имрӯза таваҷҷуҳ намуда бошем.

Пеш аз ҳама, ба мо зарур аст, ки таҳаммулнопазирӣ бо коррупсияро шарҳу эзоҳ диҳем. Ба андешаи мо таҳаммулнопазирӣ ба коррупсия тамоюли инқори ҳар гуна васваса барои ҷалбшавӣ ба коррупсия дар рафтор ва амали худ ва ғайри қобили қабул ҳисобидани рафтори коррупсионии дигарон мебошад. Таҳаммулнопазирӣ ба коррупсия метавонад фарогири чунин вижагиҳо бошад: нишон надодани ягон навъи ҳавасмандӣ ба коррупсия; аз ҷиҳати сиёсӣ, маънавӣ, ҳуқуқӣ, ахлоқӣ нодуруст шуморидани амали коррупсионӣ; рафъи шароитҳои тавлидсозандаи амали коррупсионӣ; муқовимат намудан бо ҳар гуна амали коррупсионӣ; дастгирӣ намудани иқдомҳои зиддикоррупсионӣ ва ғ.

Ба андешаи мо сиёсати зиддикоррупсионӣ дар он сурат ба таври самаранок амалӣ мегардад, ки тамоми абзорҳо, имкониятҳо, нерӯҳо ва аҳли ҷомеа бар алайҳи ин мушкилот равона карда шавад. Хусусан дастгирии ҷомеа ва ҳар фарди он дар самти муқовимат бо коррупсия муҳим доништа мешавад. Дар ин маврид муносибати таҳаммулнопазирӣ мардум, ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва хусусан хизматчиёни давлатӣ ба ин зуҳуроти манфӣ зарур мебошад.

Муҳаққиқон муносибати таҳаммулнопазирӣ шаҳрвандон ба коррупсияро ҳамчун заминаи

зухур ва тақвият ёфтани ин падидаи номатлуб мешиносанд. [9, с. 15] Дар ҳар сураат муносибати таҳаммулнопазир ба коррупсия як муҳитеро ба миён меорад, ки дар он муқовимат алайҳи ин зухуроти номатлуб самараи дилхоҳ ба бор намеоварад ё танҳо ҳосияти эълomiaвӣ ба худ касб менамояд. Аз ин рӯ, дар самти муқовимат бо коррупсия зарур аст, ки ба таҳкими рӯҳияи оштинопазирӣ бо ин мушкилот тавачҷуҳ карда шавад.

Дар мавриди таҳаммулнопазирӣ ба коррупсия ва ҷиҳатҳои мухталифи он муҳаққиқон андешаҳои арзишманд ибраз намудаанд. Барои мисол муҳаққиқон Гонг Т. ва Венг С. дарки мушкилоти коррупсия ва таҳаммулнопазир буданро нисбати ин зухурот муҳим мешуморанд. Ба андешаи онҳо дарки мушкилоти коррупсия ба фардиятҳо имкон медиҳад, то зуҳури мухталифи амалҳои коррупсиониро бишносанд ва таҳаммулнопазирӣ нисбати ин мушкилот имкон мебахшад, ки шаҳрвандон барои рафъи он чораҳои заруриро биандешанд. [11, с. 569-586.]

Муҳаққиқони назарияи рафтори банақшагирифта Ачзен И. ва Фишбейн М. чунин мепиндоранд, ки дарки фардиятҳо аз коррупсия ва муносибати онҳо ба ин зухурот бевосита ба нияту рафтори онҳо пайванд дорад. Ин назария дидгоҳи мувофиқ барои шарҳи муносибати фардиятҳо ба коррупсия ва имкони онҳо барои муқобила намудан бо ин мушкилот шинохта шудааст. [4]

Муҳаққиқони дигар ба ин натиҷа расидаанд, ки мушкилоти коррупсияро бо тағйири наслҳо ҳал кардан мумкин аст. [18] Албатта, ба чунин натиҷа расидан низ бо тарбияи рӯҳияи таҳаммулнопазирӣ миёни кишрҳои ҷавон ва навраси аҳоли бастагӣ дошта метавонад.

Гурӯҳи назарраси муҳаққиқон бар ин назаранд, ки ҷавонон ва наврасон чун гурӯҳи мавриди тавачҷуҳ дар сиёсати муқовимат бо коррупсия эҳтимолан зарфият ва имконияти бештари мустаҳкам намудани кӯшишҳо ва иқдоми зиддикоррупсиониро дар оянда доранд. [8, 10, 17] Ба андешаи мо низ тарбияи рӯҳияи таҳаммулнопазирӣ бо коррупсия миёни ҷавонон ва наврасон метавонад заминаи муҳиме дар рафъи коррупсия дар оянда гардад. Зарур мешуморем, ки насли нави сиёсатмадорон, соҳибкорон, фаъолони ҷомеаи шаҳрвандӣ ва дар умум шаҳрвандони кишвар дар рӯҳияи оштинопазирӣ бо амалҳои коррупсионӣ тарбия гарданд, то тавонанд фарҳанги бовиҷдониро дар ҳама сатҳҳои ҷомеа амалӣ созанд. Муҳаққиқ Кимбро И. механизмҳои беҳтарсозии малакаи шинохт, пешгирӣ ва муқовимат бо коррупсияро миёни ҷавонон муҳим мешуморад [8].

Таҳқиқот нишон додаанд, ки танҳо стратегияҳои фарогири ташаббусҳои мухталифи шаҳрвандӣ метавонанд самарабахш бошанд ва таҳаммулнопазирӣ бо коррупсияро таҳким бахшанд. [12] Дар мавриди таҳаммулнопазирӣ ба коррупсия муҳаққиқон танҳо дарку шинохти мушкилоти коррупсияро ҳамчун зухуроти манфӣ кофӣ намедонанд балки амал намудан бар муқобили коррупсияро низ муҳим мешуморанд. Ба андешаи онҳо вазифаи муҳими тарбияи зиддикоррупсионии шаҳрвандон таҳким бахшидани донишу фаҳмиши онҳо перомунӣ паёмдҳои баду манфии ин зухуроти номатлуб мебошад. Аммо мушкили ҷиддӣ дар ин самт ин табдил додани дониши ҳосилшуда (*коррупсия бад аст*) ба муносибат ва рафтори амалии зиддикоррупсионӣ (*ман дигар ба амалҳои коррупсионӣ даст намезанам*) аст [10]. Ба андешаи мо низ муҳим аст, ки таҳаммулнопазирӣ бо коррупсия на танҳо дар зехну шуури мардум, аз ҷумла хизматчиёни давлативу ҷамъиятӣ зухур намояд, балки ҳамчунин дар рафтор ва амалии онҳо низ таҳким бахшида шавад.

Ба андешаи муҳаққиқ П.Н. Габоски дар ҷомеаҳои дорои фарҳанги апатияи ҷамъиятӣ монеаҳои зиёде барои пешгирӣ намудани амалҳои коррупсионӣ ҷой надорад. Ў зикр намудааст, ки дар фарҳанги апатия коррупсия мешукуфад [16, с.51]. Мутаассифона, дар ҷомеаи мо то ба як андоза фарҳанги апатия ва нигилизми сиёсӣ ба мушоҳида мерасад, ки аз безътиноии мардум дар ҳалли мушкилоти ҷамъиятӣ ва дурнамои рушди ҷомеа дарак медиҳад.

Муҳаққиқон дар омӯзиши мушкилоти коррупсия ба заминаҳои фарҳангӣ ва боварҳои

мардум (фолклори коррупсия – мардум мушкилоти коррупсияро чи гуна қабул мекунад ва боварҳои онҳо перомуни ин мушкилот чист; навъи зарбулмасал ва мақолҳое, ки амали коррупсиониро метавонанд асоснок кунанд) низ тавачҷух намудаанд. Муҳаққиқ Г. Мирдал дар чунин назар аст, ки дар таҳқиқоти мушкилоти коррупсия муайян намудани унсурҳои таркибии фолклори коррупсия ва чорабиниҳои зиддикоррупсионӣ вазифаи аввалиндараҷа мебошад. [15, с.230-232]. Дар воқеъ чигунагии муносибати мардум ба мушкилоти коррупсия аз навъи шинохти онҳо аз ин мушкилӣ бармеояд. Ба таҳаммулпазир будан ва ё набудани мардум нисбати мушкилоти коррупсия ва ҳамчунин даст доштани онҳо ба амалҳои коррупсионӣ то ба як андоза боварҳои онҳо низ таъсир мегузоранд. Масалан, дар ҷомеаи мо низ чунин зарбулмасал ва мақолҳое мавҷуданд, ки метавонанд ба зуҳури амалҳои коррупсионӣ заминасоз бошанд, чунин амалҳоро асоснок созанд ва ё худ ноумедии мардумро дар муқовимат бо ин мушкилот ба вучуд оваранд. Барои мисол дар миёни мардуми мо чунин зарбулмасал ва мақолҳое мавҷуданд, ки моҳиятан безъитиноии мардум ба мушкилоти коррупсия, асоснок намудани ин зуҳурот ва инчунин нотавонии онҳоро дар ҳалли ин масъала инъикос мекунад: «Моҳ бе айб намешавад», «Шӯҳӣ нақун ба арбоб, арбоб занад ба ҳар боб», «Ба худододагон ситеза мақун», «Об аз боло лой», «Таға дорам, чи ғам дорам», «Дихад бигир, занад гурез», «Ҳар ки тавонад – дар намонад», «Гӯр сӯзаду дег ҷӯшад», «Ҳар касе теша сӯи худ мезанад», «Аввал хешу баъд дарвеш» ва ғ.

Дар сиёсати амалии Тоҷикистон ба масъалаи таҳқим бахшидани таҳаммулнопазирӣ ба коррупсия тавачҷуҳи хоса дода шудааст. Хусусан дар Стратегияи давлатии муқовимат ба коррупсия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 ба ин ҷиҳат тавачҷуҳ карда шудааст. Яке аз вазифаҳои асосии амалисозии ин ҳуҷҷати муҳими давлатӣ баланд бардоштани маърифати зиддикоррупсионии аҳоли ва фароҳам овардани фазои тоқатнопазирӣ ба коррупсия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон муқаррар карда шудааст. Хусусан чунин ҳадафе пеш гузошта шудааст, ки тавассути баланд бардоштани сатҳи маърифати ҳуқуқии шаҳрвандон дар самти муқовимат ба коррупсия замина ва шароити зарурӣ барои тоқатнопазирии ҷомеа бо зуҳуроти коррупсия фароҳам оварда шавад. Дар амалӣ намудани стратегияи мазкур мусоидат намудан ба татбиқи барномаҳои маърифатӣ ва таълимӣ, ки ба кодексҳо ё меъёрҳои рафтор асос ёфтаанд, ҳамчун принсипи муҳим шинохта шудааст. Ҳамчунин дар ин ҳуҷҷати муҳими зиддикоррупсионӣ зарурати тавассути васоити ахбори омма огоҳонидани мардуми кишвар аз паёмадҳои мудҳиши коррупсия зикр ёфтааст.

Ба масъалаи таҳқими таҳаммулнопазирӣ бо коррупсия Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон низ тавачҷуҳи хоса дода, субъектҳои зиддикоррупсиониро вазифадор намудааст, ки барои пешгирӣ кардани кирдорҳои коррупсионӣ, фароҳам овардани фазои оштинопазир ба он ва ба ин раванд ҷалб намудани тамоми мақомоти давлатӣ, воситаҳои ахбори омма ва ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ чораҳои заруриро биандешанд.[1]

Лозим ба ёдоварист, ки рӯҳияи таҳаммулнопазирӣ ба коррупсия заминаҳои муҳимро талаб менамояд. Агарчанде рӯҳияи таҳаммулнопазирӣ ба коррупсия бар самти муқовимат бо ин зуҳурот муҳим аст, аммо он заминаҳои мухталифи иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ, равонӣ, сиёсӣ, ҳуқуқӣ ва ахлоқиро талаб дорад. Дар ин маврид мо метавонем таҷрибаи кишвари Гурҷистонро мисол оварем, ки дар масъалаи таҳаммулнопазирӣ ба коррупсия чи чигуна бархӯрд сураат гирифта буд. Сиёсати таҳаммулнопазирӣ ба коррупсия дар Гурҷистон ба таври расмӣ соли 2006 эълон гардид, он замоне, ки М. Саакашвили зикр намуд, ки «...дар ин маврид ҳуқмҳои шартӣ намешавад ҳар нафаре, ки чунин ҷиноятҳоро содир мекунад ба маҳбас фиристода мешавад». Танҳо дар давоми солҳои 2003-2010 дар ин кишвар шумораи зиёди мансабдорони баландпоя барои даст доштан ба коррупсия мағтаҳам доништа шудаанд. Дар ин давра тақрибан 1000 мансабдори давлатӣ, аз он ҷумла 6 вакили парламент, 15 муовини вазир ва 31 муовинони раисони Шӯроҳои шаҳрӣ бо иттиҳомҳои фасод рӯбарӯ шудаанд.[5] Аммо, чуноне ки таҷрибаи ин кишвар нишон дод, таҳаммулнопазирӣ ба коррупсия тавассути боз намудани шумораи зиёди парвандаҳои ҷиноӣ заминаи мустаҳкамро барои сиёсати зиддикоррупсионӣ фароҳам наовард. Пуштибонии мардум аз

хукумати М. Саакашвили аз соли 2007 ба ин сӯ кохиш пайдо намуд. Хукумати ин кишвар, ки натавонист мушкилоти бекорӣ ва факроо ҳал кунад, дар шароити барканорҳои дастачамбӣ ва сиёсати таҳаммулнопазирӣ ба коррупсия мардуми бисёре ва гурӯҳхоро дар саросари чомеа аз худ бегона сохт, ки онҳо дар ниҳоят ба кӯчаҳо рехтанд [5]. Аз ин рӯ, зарур мешуморем, ки сиёсати таҳаммулнопазирӣ ба коррупсия дар як чомеа даст ба даст бо ислохоти фарогир ва кулӣ дар бахшҳои мухталифи чомеа ба роҳ монда шавад. Хусусан зарур мебудем, ки заминаҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ, маънавӣ ва сиёсии тақвияти рӯҳияи таҳаммулнопазирӣ ба коррупсия мустаҳкам намуда шаванд. Аз ин рӯ, тақвият бахшидани рӯҳияи таҳаммулнопазирӣ дар шароити кишвари мо низ як барномаи фарогир ва ҳамаҷонибаро талаб мекунад.

Аксари муҳаққиқон таҷрибаи Ҳонг Конг дар самти муқовимат бо коррупсия яке аз намунаҳои хуби сиёсати зиддикоррупсионӣ мешуморанд. Ҳонг Конг солҳои 1970 гирифтори мушкилоти ҷиддии коррупсия буд. Таъсиси саривақтӣ ва самаранокии Комиссияи мустақили муқовимат бо коррупсия (Independent Commission Against Corruption) ба рушди “хукумати соф” дар Ҳонг Конг мусоидат намуд. Ҳатто ин кишвар аз он ҳолате, ки дар он коррупсия қариб ҳамаи қисматҳои чомеаро чун як тарзи ҳаёт фаро гирифта буд, баромада, ба яке аз кишварҳои озод аз коррупсия дар ҷаҳон табдил ёфт [7, с. 196]. Дар таҷрибаи Ҳонг Конг бинобар тавачҷуҳи зиёд ба «муҳандисии ниҳодӣ»-и муқовимат бо коррупсия ҷиҳати фарҳангии мубориза бо ин зуҳурот аз назар дур монда буд. Тавачҷуҳ ба он, ки аҳли чомеа чи гуна коррупсияро қабул мекунанд ва чӣ гуна ба он воқуниш доранд хеле ноаён буд.

Ҳамчунин муҳаққиқ М. Манион бо муқоисаи ҳолати Ҳонг Конг ва Чин дарёфтааст, ки ҳолатҳои заминавӣ ба таври фарогир метавонанд самаранокии кӯшишҳои зиддикоррупсиониро тавассути дарку шинохти мардум муайян намоянд [14]. Муҳаққиқ Ч. Чой хангоми муқоиса намудани смаранокии агентҳои зиддикоррупсионии Кореяи Ҷанубӣ ва Ҳонг Конг ба ҳулосае расидааст, ки ҳамагуна кӯшиши тағйирӣ рафторӣ тавассути таҷдиди ниҳодҳои расмӣ муваффақ намешавад, агар он дар якҷоягӣ бо тағйироти идрокии (шинохтии) фардиятҳо сурат нагирифта бошад [7, с.197].

Таҷрибаи кишвари Сингапур низ барои тақвияти рӯҳияи таҳаммулнопазирӣ бо коррупсия метавонад муҳим бошад. Чуноне ки қорменти Бюрои иқтишофии амалҳои коррупсионӣ (Corrupt Practices Investigation Bureau) дар Сингапур Винсент Лим дар мақолаи хеш зикр намудааст, аз рӯзҳои аввали худидоракунӣ роҳбарони нави кишвар ба зимма гирифтанд, то намунаи хубе барои пайравӣ ба хизматчиёни давлатӣ гарданд. Онҳо бо намунаҳои шахсияшон фазои бовиҷдониву (садоқат) дурустқорино бунёд намуданд ва ба дигар мансабдорони давлатӣ маълум сохтанд, ки коррупсия дар ҳамагуна шакли зуҳури худ таҳаммул карда намешавад [13].

Ҳамчунин Винсент Лим иродаи мустаҳками зиддикоррупсиониро дар таҳкими рӯҳияи таҳаммулнопазирӣ бо коррупсия муҳим шуморидааст. Ӯ алоқамандии иродаи сиёсӣ ва таҳаммулнопазирӣ бо коррупсияро дар шакли диаграммаи алоҳида овардааст, ки дар зер инъикос шудааст.

Чаҳорҷӯбаи назорати коррупсия дар Сингапур [13]

Чуноне ки аз расми дар боло овардашуда перомуни таҳаммулнопазирӣ ба коррупсия дар шароити кишвари Сингапур бармеояд, ин навъи рӯҳия заминаҳои муайяро талаб мекунад. Хусусан иродаи сиёсӣ ҳамчун замина ва пойдевори муҳими ташаккули рӯҳияи таҳаммулнопазирӣ ба мушкилоти коррупсия шинохта шудааст. Ҳамчунин дар ин схема қонунҳои босамар, низоми судии мустақил, татбиқи пурзӯри қонунҳо ва хизмати давлатии бомасъулият ҳамчун пояҳои муҳимме шинохта шудаанд, ки рӯҳияи таҳаммулнопазирӣ ба коррупсия дар асоси онҳо зухур менамояд ва таҳким меёбад.

Чи гунае, ки зикр намудем, зухур ва таҳкими рӯҳияи зиддикоррупсионӣ заминаҳои муайяно талаб мекунад, ки метавонад ҳам ҷиҳати ниҳодии расмӣ ва ҳам паҳлӯҳои ҷамъиятӣ дошта бошад. Аз ин рӯ, барои таҳким бахшидани таҳаммулнопазирӣ ба коррупсия дар шароити Тоҷикистон таваҷҷуҳ намудан ба ҷиҳатҳои зайло муҳим мешуморем.

Аввалан зарур аст, ки дарки васеи мардуми кишвар аз коррупсия ҳамчун зухуроти манфӣ тақвият пайдо намояд. Моро зарур аст, ки ба таври васеъ ва фарогир паёмадҳои хатарбори мушкилоти коррупсияро ба қулли мардуми кишвар расонида бошем. Хусусан зарур аст, то ба таваҷҷуҳи мардум ва хизматчиёни зинаҳои мухталифи давлатӣ бирасонем, ки коррупсия ба ҳаёти шахсии фардиатҳо, ба умури хонаводагии онҳо, ба ахлоқи ҷомеа, ба амнияти суботи он, ба қоидаи давлату давлатдорӣ ва дигар паҳлӯҳои ҳаёти инсон паёмадҳои манфӣ дорад. Дар ин самт ҷалби муассисаҳои соҳаи маориф, васоити ахбори омма, блогерҳои ғайрӣ, ниҳодҳои мухталифи ҷомеаи шаҳрвандӣ, кишри рӯҳоният ва соҳаи филмофарӣ муҳим мебошад.

Дувум, барои таҳкими таҳаммулнопазирӣ ба коррупсия дар шароити Тоҷикистон зарур мешуморем, ки ба рушди арзишмехварӣ дар кишвар таваҷҷуҳ намуда шавад. Моро зарур аст, ки бо истифода аз арзишҳои маънавию ахлоқие чун амонатдорӣ, масъулиятшиносӣ дар ҷомеа, ҳалолкориву покизагӣ, шукру қаноат, адлу инсоф, нахӯрдани ҳаққи дигарон ва ғайра таваққури таҳаммулнопазирӣ ба коррупсия ва худдорӣ намудан аз гирифтӣ ба онро миёни шаҳрвандони кишвар тақвият бахшем. Дар самти тарбияти ҳисси таҳаммулнопазирӣ ба коррупсия ва худдорӣ қардан аз он нақши омилҳои фарҳангиву маънавӣ метавонад барҷаста бошад [2].

Севум, зарур мешуморем, ки дар кишвар иродаи мустаҳкам ва фарогери муқовимат бо коррупсия шакл бигирад. Иродаи сиёсии мубориза бо коррупсия танҳо бо эътирофи мавҷудияти он маҳдуд нагардад, балки бештар ҷиҳатҳои ҷидии пешгиркунанда, ошкоркунанда ва рафъкунандаи коррупсияро дошта бошад.

Ба андешаи мо миёни рӯҳияи таҳаммулнопазирӣ бо коррупсия ва сиёсати зиддикоррупсионӣ алоқаи муайяне ҷой дошта метавонад. Албатта, рӯҳияи таҳаммулнопазирӣ ҳамчун заминаи мусоиде барои амалишавии сиёсати зиддикоррупсионӣ хизмат мерасонад. Аммо, бештари маврид чунин рӯҳия аз натиҷабахшии сиёсати зиддикоррупсионӣ сарчашма мегирад. Ҳар чи қадаре, ки мо дар сиёсати зиддикоррупсионӣ муваффақ гардем, ҳамон андоза мардум ба натиҷабахшии он боварӣ ҳосил мекунанд, ки чунин ҳолат ба таҳкими рӯҳияи таҳаммулнопазирӣ онҳо ба коррупсия мусоидат мекунад.

Ба андешаи муҳаққиқон коррупсияи васеъ паҳншуда акторҳои водор ба он месозад то нақши ниҳодҳои расмӣ зиддикоррупсиониро қамранг ва эътимоднокии мақомоти иҷроияи давлатиро дасти қам бигиранд. Меъёрҳои иҷтимоӣ ва бартариятҳо метавонанд рафтори инсонро роҳнамоӣ кунанд [6].

Эҳтимолан ноқомии сиёсати зиддикоррупсионӣ дар Тоҷикистон низ аз он омиле вобаста аст, ки тағйиротҳои ниҳодӣ ва ҳуқуқӣ дар кишвар дар пайванд бо тағйири идрокӣ фардиатҳо сурат нагирифт. Ҳатто чунин як рафтори намунавӣ миёни субъектҳои махсусгардонидашудаи муқовимат бо коррупсия ва мақомдорони зинаҳои мухталифи идорақунии давлатӣ ба дараҷаи зарурӣ зухур накард. Гузашта аз ин, гирифтӣ қисме аз қормандони мақомоти зиддикоррупсионӣ ба амалҳои коррупсионӣ [3] мардумро бештар ниғарон намуд ва умедвории онҳоро дар муқовимат бо коррупсия қоста қардонид.

Чорум, кӯшиш бар он намоем, ки заминаи тадриҷӣ ва сулҳомези амалишавии муқовимати мардумӣ бо коррупсия шакл бигирад, то ҳар фарди чомае тавонад дар ин самт нақши худро гузошта бошад. Дар ин маврид фароҳам овардани майдони ҳуқуқӣ, конунӣ, ахлоқӣ ва ниҳодии муқовимат бо коррупсияро муҳим мешуморем, ки то оштинопазирӣ будани мардум бо коррупсия дар доираи меъёрҳои муқарраршуда ва рафтори созандаи сиёсӣ шакл гирифта бошад. Дар сурати ғайри ин таҳаммулнопазирӣ ба коррупсия эҳтимолан боиси зуҳури тарқишҳои иҷтимоӣ мегардад, ки субъектҳои мухталифи ҳокимиятҳо ва манфиатҳо дар ҳама ҳолат ҷонибдори ҷунин ранг гирифтани масъала мебошанд. Ҷуноне, ки таҷрибаи бархе кишварҳои арабӣ дар солҳои охир нишон дод, тарқишҳои иҷтимоӣ ва инқилобҳои “зиддикоррупсионӣ” дар онҳо на ин ки мушкили ин чомаҳоро ҳал намуд, балки боиси зуҳури бухронҳои фарогир ва ҳатто низоҳои сиёсӣ дар қисме аз ин кишварҳо шуд.

Панҷум, зарур мешуморем, ки таҳқиқоти фарогири омилҳои равонии зуҳури амалҳои коррупсионӣ ба роҳ монда шавад. Хусусан баргузор намудани пурсишҳои сотсиологӣ ва ошкор намудани дарки коррупсия аз ҷониби шаҳрвандон метавонад сатҳи таҳаммулнопазирӣ онҳоро ба ин мушкилот нишон диҳад. Дар ин самт кӯшиш бар он намудан зарур аст, ки натиҷаи воқеӣ ва объективии таҳқиқот оварда шавад, то дар заминаи воқеияти ошкоршуда бархӯрди саривақтӣ ба мушкилоти коррупсия сурат бигирад. Пеш аз ҳама низоми идории кишварро зарур аст, ки ҳавасмандии ҳешро ба таҳқиқоти ҷиҳатҳои равонии таҳаммулнопазирӣ бо коррупсия нишон дода бошад. Бо баргузори пурсишҳои сотсиологӣ миёни кишварҳои мухталифи аҳоли мо метавонем, он ҷиҳатро ошкор намоем, ки кадом омилҳо боиси зуҳури коррупсия мегарданд ва зерӣ кадом шароитҳои мардум омода ҳастанд, ки ба коррупсия “НЕ”-и худро бигӯянд.

Ҳамчунин дар миёни ҷавонон тарбия намудани рӯҳияи масъулиятшиносиро муҳим мешуморем, зеро ҷунин мушоҳида мегардад, ки шаҳрвандони зиёде, аз ҷумла ҷавонон кӯшиш менамояд то дар ҳалли масъалаҳои ҳеш масъулияти вазнинро ба дӯш нагирифта бошанд, балки роҳҳои коррупсионии ҳалли ин ва ё он масъаларо дарёбанд. Масъулиятшинос набудани қисме аз ҷавонон боис гардидааст, ки онҳо ҷунин гумоне дошта бошанд, ки гӯё мушкили онҳо танҳо тавассути амали коррупсионӣ ҳалли худро меёфта бошад. Албатта, ҷунин ба назар мерасад, ки мавҷудияти коррупсия ва навъҳои мухталифи он қисме аз шаҳрвандони моро дар назди ин мушкилот таслим намудааст. Ғолибан ҷунин мавқеъгирие миёни шаҳрвандони кишвар ва хосса тан ҷавонон зуҳур намудааст, ки гӯё масъалаҳои мухталифи онҳо дар ин ё он мақомоти давлатӣ ва ё мурочиатҳои онҳо танҳо тавассути амалҳои коррупсионӣ ҳалли худро меёбад. Албатта, ҳолати мавҷудаи мушкилоти коррупсия ба рӯҳияи мардум низ бетаъсир наметавонад, зеро ҷуноне ки мушоҳида мешавад дар шароити имрӯза ба амали коррупсионӣ даст задан миёни мардуми мо гӯё ба як амри маъмулӣ мубаддал шудааст.

Ба андешаи мо тақвияти ҳисси оштинопазирӣ бо коррупсия дар пайванд бо дигар қадамҳои зиддикоррупсионӣ ба миён меояд. Лозим ба ёдоварист, ки тақвияти рӯҳияи оштинопазирӣ бо коррупсия муҳим аст, аммо он дар ҷойи хушқу ҳоли ва бе заминаи муҳим зуҳур намекунад. Таҳким бахшидани ҷиҳатҳои идораи хуб, рушди ҳисоботдиҳандагии сиёсиву иқтисодӣ, ислоҳоти самараноки сиёсӣ, тақвияти ислоҳоти ниҳодӣ, ғабол намудани ниҳодҳои чомаеи шаҳрвандӣ ва дигар омилҳои муҳим метавонанд ба рӯҳияи оштинопазирӣ мардуми кишвар ба коррупсия ва дигар зуҳуроти номатлуб мусоидат намоанд.

Таҳкими рӯҳияи оштинопазирӣ бо коррупсия дар шароити Тоҷикистон иродаи ҷидии муқовимат бо коррупсияро талаб мекунад, то мардум дарк намуда бошанд, ки воқеан онҳо қисми барномаи муҳими миллӣ ва давлатӣ ҳастанд. Онҳо дарк карда тавонанд, ки қадамҳо ва иқдомҳои зиддикоррупсионии онҳо қадр карда мешаванд ва муҳимманд.

Дар умум зикр намудан зарур аст, ки фазои таҳаммулнопазирӣ ба коррупсия метавонад кафолати тадриҷии пешгирӣ ва рағбӣ коррупсия дар чомаеи мо бошад. Аз ин рӯ, зарур мешуморем, ки ҷиҳатҳои мухталифи иҷтимоӣ ва равонии таҳкими

тахаммулнопазирии аҳоли ба коррупсия дар шароити Тоҷикистон ҳамаҷониба мавриди омӯзиш ва таҳлил қарор дода шаванд. Танҳо дар заминаи омӯзиши ҳамаҷонибаи ин масъала мо метавонем, роҳҳои муассири тақвияти рӯҳияи таҳаммулнопазирӣ бо коррупсия ва ҷиҳатҳои мухталифи таъсири онро ба рафтори сиёсии мардуми кишвар ошкор намуда бошем.

Пайнавишт:

1. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ», 26 январи соли 2021, сомонии расмии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. URL:<http://www.president.tj/node/25005>, (санаи муроҷиат: 24.02.2022). Матн: электронӣ.
2. Солиев Ш.Х. Мушкилоти мубориза бо коррупсия дар Тоҷикистони муосир / Ш.Х. Солиев. – Матн: бевосита. – Хучанд: Ношир, 2021. – 204 с.
3. Антикоруption: Холмуродзода и Камолзода уволены за деяния, порочащие честь сотрудников. – URL: <https://asiaplustj.info/ru/news/tajikistan/laworder/20170512/antikorrupsiya-holmurodzoda-i-kamolzoda-uvoleni-za-deyaniya-porochatshie-chest-sotrudnikov-agentstva>, (санаи муроҷиат: 15.03.2022). – Матн: электронӣ.
4. Ajzen I. and Fishbein M. *Understanding attitudes and predicting social behavior*, Text: unmediated, NJ, Englewood Cliffs: Prentice-Hall. 1980. – 278 p.
5. Alexander Kupatadze, *Georgia: breaking out of a vicious cycle?* St. Andrew's University College London, 28 May 2015, URL: https://www.againstcorruption.eu/wp-content/uploads/2015/05/D3-Georgia_Kupatadze.pdf, (access in 10.04.2022), Text: electronic.
6. Barr A., & Serra D. *Culture and corruption*. Global Poverty Research Group. URL: https://sarprn.org/documents/d0002352/Culture_corruption_GPRG_Mar2006.pdf, (access in 15.04.2022), Text: electronic.
7. Choi, J.W. *Institutional structures and effectiveness of anticorruption agencies: A comparative analysis of South Korea and Hong Kong* / J.W. Choi, Text: unmediated // *Asian Journal of Political Science*, Vol. 2, 2009. – P. 195-214.
8. Cimbro E. *Youth against corruption*. Council of Europe, Committee of Culture, Science, Education, and Media, 2017, URL: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=24233&lang=en>; (access in 05.03.2022), Text: electronic
9. *Corruption in Contemporary Politics*, edited by Martin J. Bull. – Text: unmediated, Palgrave, Macmillan, 2003. – 288p.
10. Disch A., Vigeland E., Sundet G., and Gibson S. *Anti-corruption approaches: A literature review*, Text: unmediated, Norwegian Agency for Development Cooperation. 2009, - 64p.
11. Gong T. and Wang S. *Indicators and implications of zero tolerance of corruption: The Case of Hong Kong*, T. Gong and S. Wang, Text: unmediated // *Social Indicators Research*, 2013, 112 (3). – P. 569-586.
12. Hanna R., Bishop S., Nadel S., Scheffler G., & Durlacher K., *The effectiveness of anti-corruption policy. What has worked, what hasn't, and what we don't know*. Technical report. – Text: electronic, London: EPPI- Center. Social Science Research Unit. Institute of Education, University of London, 2011.
13. Lim V. *An overview of Singapore's anti-corruption strategy and the role of the CPIB in fighting corruption*, URL: https://www.unafei.or.jp/publications/pdf/RS_No104/No104_18_VE_Lim_1.pdf (access in 25.04.2022), - Text: electronic.
14. Manion M. *Corruption by design: Building clean government in Mainland China and Hong Kong*, Text: unmediated, Cambridge: Harvard University Press, 2004, - 296p.

15. Myrdal, Gunnar. "Corruption as a Hindrance to Modernization in South Asia" In Arnold J. Heidenhaim (ed), *Political Corruption: Reading in Comparative Analysis*, Text: unmediated, New Brunswick. Transaction Books, 1970, Chapter 22, pp. 229-239
16. Peter, N. Gabosky. *Citizen Co-production and corruption Control*. / In *Public sector corruption, Volume IV, Cures?* Edited by M. Johnston, Text: unmediated, SAGE publications, 2010, - PP. 49-75.
17. Sihombing S.O. *Youth perception toward corruption and integrity: Indonesian context* / S.O. Sihombing. – Text: unmediated // *Kasetsart Journal of Social Sciences*, Vol.49 (2018), - PP. 299-304.
18. *Transparency International Fiji, Integrity and corruption in Fiji, What do young people think*. Transparency International – Youth Integrity Survey, URL: http://www.transparencymyanmar.org/does/youth%Integrity%Survey%Report%2013_TI%Fiji.pdf, (access in 16.05.2022), Text: electronic.

Reference Literature :

1. *The Message of the President of the Republic of Tajikistan Emomali Rahmon to Majlisi Oli of the Republic of Tajikistan "On the Main Directions of Domestic and Foreign Policy of the Republic"*, January 26, 2021, official website of the President of the Republic of Tajikistan, URL: <http://www.president.tj/node/25005>, (Date of appeal: 24.02.2022), Text: electronic.
2. **Soliev Sh.Kh.** *Problems of Combating with Corruption in today's Tajikistan* / **Sh.Kh. Soliev**. – Text: unmediated, Khujand: Publisher, 2021. – 204pp.
3. *Anti-Corruption: Kholmurodzoda and Kamolzoda are Fired for the Deeds Damaging the Honor of the Agency's Employees* URL: <https://asiaplustj.info/ru/news/tajikistan/laworder/20170512/antikorrupsiya-holmurodzoda-i-kamolzoda-uvoleni-za-deyaniya-porochatshie-chest-sotrudnikov-agentstva>, (Date of appeal: 15.03.2022). – Text: electronic
4. **Ajzen I. and Fishbein M.** *Understanding attitudes and predicting social behavior*, Text: unmediated, NJ, Englewood Cliffs: Prentice-Hall. 1980. – 278pp.
5. **Alexander Kapatadze**, *Georgia: breaking out of a vicious cycle?* St. Andrew's University College London, 28 May 2015, URL: https://www.againstcorruption.eu/wp-content/uploads/2015/05/D3-Georgia_Kapatadze.pdf, (Date of appeal: 10.04.2022), Text: electronic.
6. Barr A., & Serra D. *Culture and Corruption*. Global Poverty Research Group. URL: https://sarpn.org/documents/d0002352/Culture_corruption_GPRG_Mar2006.pdf, (Date of appeal: 15.04.2022), Text: electronic.
7. **Choi, J.W.** *Institutional structures and effectiveness of anticorruption agencies: A comparative analysis of South Korea and Hong Kong* / J.W. Choi, Text: unmediated // *Asian Journal of Political Science*, Vol. 2, 2009. – pp. 195 – 214.
8. **Cimbro E.** *Youth against corruption*. Council of Europe, Committee of Culture, Science, Education, and Media, 2017, URL: <http://assembly.coe.int/nw/xml/Xref/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=24233&lang=en>; (Date of appeal: 05.03.2022), Text: electronic
9. *Corruption in Contemporary Politics*, edited by Martin J. Bull. – Text: unmediated, Palgrave, Macmillan, 2003. – 288pp.
10. Disch A., Vigeland E., Sundet G., and Gibson S., *Anti-corruption approaches: A literature review*, Text: unmediated, Norwegian Agency for Development Cooperation. 2009, - 64pp.
11. **Gong T. and Wang S.** *Indicators and implications of zero tolerance of corruption: The Case of Hong Kong*, T. Gong and S. Wang, Text: unmediated // *Social Indicators Research*, 2013, 112 (3). – pp. 569-586.
12. **Hanna R., Bishop S., Nadel S., Scheffler G., & Durlacher K.**, *The effectiveness of anti-corruption policy. What has worked, what hasn't, and what we don't know*. Technical report. – Text:

- electronic, London: EPPI- Center. Social Science Research Unit. Institute of Education, University of London, 2011.
13. **Lim V.** *An overview of Singapore's anti-corruption strategy and the role of the CPIB in fighting corruption,* URL: https://www.unafei.or.jp/publications/pdf/RS_No104/No104_18_VE_Lim_1.pdf (Date of appeal: 25.04.2022), - Text: electronic.
 14. **Manion M.** *Corruption by design: Building clean government in Mainland China and Hong Kong,* Text: unmediated, Cambridge: Harvard University Press, 2004, - 296 pp.
 15. **Myrdal, Gunnar.** "Corruption as a Hindrance to Modernization in South Asia" In Arnold J.Heidenhaimer (ed), *Political Corruption: Reading in Comparative Analysis,* Text: unmediated, New Brunswick. Transaction Books, 1970, Chapter 22, pp. 229-239
 16. **Peter, N. Gabosky.** *Citizen Co-production and corruption Control. / In Public sector corruption, Volume IV, Cures? Edited by M. Johnston,* Text: unmediated, SAGE publications, 2010, - pp. 49-75.
 17. **Sihombing S.O.** *Youth perception toward corruption and integrity: Indonesian context / S.O.Sihombing. – Text: unmediated // Kasetsart Journal of Social Sciences, Vol.49 (2018), - pp. 299-304.*
 18. *Transparency International Fiji, Integrity and corruption in Fiji, What do young people think. Transparency International – Youth Integrity Survey,* URL: http://www.transparencymfiji.org,does/youth%Integrity%Survey%Report%2013_TI%Fiji,pdf, (Date of appeal: 16.05.2022), Text: electronic.